

הסליקה, הפוחלץ, הנוסטלגיה

בחורף נוסעים לגליל כדי לנפוש, לטייל או לעשות סקי
בחרמון, אך למי שרוצה להכיר את צפונות הצפון כדאי
לוותר לזמן קצר על המובן מאליו ולהתחמם באחד
המוזיאונים המיוחדים, שלא לומר המוזרים, הנחבאים
בו. כמו בשעשועון נושא פרסים, כל דלת כאן תחשוף
מעשייה מרתקת, כזו שתספר על אנשים אחרים,
רחוקים, וגם על כל אחד מאיתנו

אוסף של בריטים נושנים
באתר הסליקים שבכפר גלעדי:
מי יצליח לאתר את הכניסה
הסודית ביותר?

כמו החלילן מהמלין, גם החרמון הוא בעל כוח משיכה ממגנט המכה בסנוורים את נוסעי חלקו הצפוני של כביש 90, כוח המפתה אליו מבקרים בכל חורף מחדש. אבל במסע הזה החרמון הוא תפאורה בלבד בהצגה שבה מככבים מוזיאונים מסקרנים הנחבאים בין הנופים הגליליים. ביום אחד מלא וגדוש עניין ביקרתי בשלושה מהם, ורבים אחרים מחכים לביקור הבא.

פוחלצים, שלדים ונופי עמק החולה במזיאון בית אוסישקין. כאן מעניקים חיי נצח לימי העבר של העמק

היה מווסוה היטב כל כך עד שכשהבריטים צרו על הקיבוץ ב-29 ביוני 1946, ביום שזכה לכינוי "השבת השחורה", מלווים בכלבי גישוש ומוטי-בציה במטרה להחרים את מצבורי הנשק - הם לא הצליחו למצוא דבר.

גם אני אינני מצליחה לאתר את הכניסה לסליק. שי מדגים את המנגנון המחוכם, הפשוט והגאוני וחושף את הפתח. בשלב זה הוא מבקש להפסיק לצלם, ומפציר בי שלא אגלה את הפרטים. בקיבוץ לא היו רוצים שהסוד יתפרסם, "כדי לא להרוס למבקרים הבאים." ואולי יש סיבה עמוקה יותר - המורשת שמקימי הקיבוץ הנחילו לבניהם. הם ציוו להם שבועה בלתי רשמית, כזו שעוברת באוויר, בתמונות הישנות, באבק הצטבר, בזיכרון - לא לגלות.

אנחנו יורדים לסליק. בפנים אין אוויר וצפוף. אסופת כלי נשק ישנים נוצרת סיפור על דורות של חלוצים ששילבו אידיאולוגיה שווינונית וציונות. שי נעמד לרגע מול אקדח הקשור למתקן תלייה. "זה היה האקדח של האבא שלי," הוא מספר בהתרגשות, מלטף את הקנה הישן. "כשהיה בן 80 העביר לי אותו. הוא אמר שהגיעה העת, ושכפי הנראה לא יעשה בו עוד שימוש." שי תרם אותו לסליק של הקיבוץ.

סיפורי פוחלצים בקיבוץ דן

"ראית פעם שקנאי מקרוב?" שואל אותי גיורא גיסיס, האחראי לאוספים של מוזיאון בית אוסישקין בקיבוץ דן. הוא מוביל אותי אל חלון ראווה שממנו מציע שקנאי קשיש. "בטוח שלא ראית מימך אחד כזה."

כבר 29 שנים שגיורא מטפח בחמלה וברגישות את אוסף הפוחלצים של המוזיאון. "אדר", הוא מתקן אותי. "ככה מכנים בעברית פוחלץ." על קיר המשרד שלו תלויות מזכרות מסמגרות את שנות פעילותו הרבות: כרוזה המזמינה למופע של אורי זוהר, תמונה דהויה של הנסיכה דיאנה. הוא אינו שש להתראיין. "לא אני העיקר אלא המוזיאון," הוא חוזר ומצהיר כמו מנ"טרה. אבל בעודנו מוקפים בדמויות בעלי חיים קפואות, נדמה שאם ירצה בזה ואם לאו - הוא הרוח החיה כאן.

גיורא מוציא ספר ישן ומצהיב. "אלו הרשומות הראשונות של המוזיאון," הוא מתגאה. באחד העמודים הראשונים מופיע הרישום של השקנאי הוותיק. "נאסף בשנת 1954," מקריא גיורא. "מצאו אותו ללא רוח חיים." חברי הקיבוץ, ובראשם אלימלך הורוביץ, אביה של העיתונאית יעל דן, הקימו את המוזיאון לפני כ-60 שנים מתוך כוונה להנציח את החי והצומח באזור לאחר ייבוש ביצות החולה. אמנם גיורא היה או ילד ועדיין לא התגורר בקיבוץ, אך הוא יודע לספר על ראשית הדרך, כי לאגדות יש יכולת מופלאה לשרוד את השנים ולהתלחש מפה לאוזן. כך, למשל, הוא מתאר כיצד בשלבי ההקמה חיפשו מקום לאחסן את הפוחלצים. בלתי

המדויק של הסליקים, ואלה חרטו על לוח לבם לא לבטוח באיש. מספרים על חבר קיבוץ שסירב עד יום מותו למסור את מיקומם של הסליקים, וצי-וואתו הייתה: "עוד לא בשלה העת לספר."

הסליק הראשון נחשף רק בשנות השבעים, בעת שרפה בקיבוץ. אחד החברים נדרך, ומיהר לבקש מפועלים שעבדו במקום לאטום היטב את המחסן הישן, לא לשאול שאלות, לא להסתכל. לסגור הכל. חבר קיבוץ נוסף שהגיע לטפל במחסן - ובסוד שמתחתיו - שם לב שנאטמו כניסות האוויר למחבוא ודאג פן יזנח הציד. אף שהוחלט לספר למוזכיר הקיבוץ דאז על קיומו של הסליק, הסוד נשמר 20 שנים נוספות. בסופן התקבלה החלטה לאוורר את רזי הקיבוץ הכמוסים ביותר, לספר לכל חבריו ולפתוח את המקום למבקרים.

גם כאשר הוכרע להרוס את מבנה הרפת הראשון נסער אחד החברים הוותיקים. הוא ביקש לנהוג בזהירות כי מתחת לרפת, גילה באין ברירה, מסתתר סליק נוסף. כך, על דרך המקרה, נחשפו בסופו של דבר 23 סליקים שהיו חלק ממערך הלחימה שהוקצה למקימי הקיבוץ, לחלוציו וללוחמיו בימי המנדט. יודעי דבר טוענים שקיימים סליקים נוספים שמקומם לא נודע עד עצם היום הזה. איש אינו בחיים כדי לספר, איש אינו יודע היכן לחפור, ואולי לא היו דברים מעולם.

"כאן טרומפלדור אכל את ארוחת הבוקר האחרונה בחייו," שי מצביע על חדר האוכל הראשון של הקיבוץ. טרומפלדור התגורר בתל חי, לא רחוק מכפר גלעדי, ועלה בבוקר הגורלי לקיבוץ כדי לבקר את החברים מתוך דאגה לשלומם. באמצע ארוחת הבוקר הגיע שליח וביפו הודעה - ערבים צרים על חצר תל חי. טרומפלדור מיהר לחזור כדי להשתתף בקרב, שהיה עתיד לסיים את חייו. אנחנו יושבים בחדר האוכל, ושי מקרין סרט על תולדות הקיבוץ, שיחגוג השנה מאה שנים להיווסדו.

בקומה מעלינו הוקם מתחם פעילות מודרכת לילדים, עם מאפיינים של החיים הראשונים בקיבוץ. איך כיבסו פעם, איך תפרו, איך התנהלו החיים בקיבוץ הצעיר, במדינה שברוך. במבנים סביב, בקומות העליונות, בנקי-קים ובגומחות לא הוחבאו רק כלי נשק. בין שנת 1922 ל-1948 הגיעו לכאן אלפי עולים בלתי לגאליים מארצות המזרח - פרס, עיראק, סוריה, לבנון ועוד - ומצאו מקלט בינות לחצר והחלב.

אנחנו ממשיכים אל המחסן הישן. תערוכת כלי עבודה מאובקים ושולחן עבודה מקבלים את הנכנסים. לצדם דלת משורינת. שי מתקתק את הקוד ביד מיומנת ופותח דלת למחסן נוסף. החדר הבא גדול מקודמו ועמוס בפי-ריטים נושנים. "היכן הסליק?" הוא שואל ומאתגר אותי למצוא את מחבוא הנשק הגדול שנבנה בשנות השלושים. אני מביטה על החדר ומנסה לפצח את הלך המחשבה של היישוב הצעיר. בינתיים שי מספר שמיקום הסליק

כ ש פ ו ת ח י מ את הדלת הישנה של הצריף הירוק בשדה נחמיה ומביטים פנימה מתגלה פסיפס שמתפקע מרוב נוסטלגיה, ומחביא סוד שרק הסבלניים, הדקדקניים והמתרפקים על העבר יצליחו לראות

משל'ה אנוליק מהצריף הירוק. פסיפס שמתבקע מרוב נוסטלגיה. למעלה: תמונות של בני נוער מתקופות שונות בקיבוץ. יש מי שמזהים את עצמם

ברירה מצאו להן החיות המתות משכן בבוידעמים שבבתי החברים. גיורא דואג לטמפרטורה הנכונה לשימור הפוחלצים, לביעור מזיקים ועיבוי האוסף. "אני מכיר את בעלי החיים בכל השלבים שלהם, ומעריך את חייהם ואת מותם", הוא מתוודה. "למעשה אני מעניק להם חיי נצח". החיות המפוחלצות ברחבת המוזיאון גדלו, חיו ומתו בסביבה, בטבע המקור. מי. לדרברו מוכרח להתקיים קשר בין השדה ובין המוזיאון.

מנהלת המוזיאון, ענת ניסים, מבטיחה שבעתיד הקרוב תוצג בו בהרח" בה היסטוריית ההתיישבות של האדם בעמק החולה וכן ייחנך מופע אורי-קולי חדש בחלק זה של המוזיאון. עוד שוקדים כאן על פיתוח אפליקציה משחקית לימודית.

"רוצה לראות את חדר העורות?" שואל אותי גיורא לקראת תום הסיור. אנחנו מטפסים אל עבר מחסן קטן בקומה גבוהה, ששימש פעם לאחסון עורות בעלי החיים. היום גיורא שומר בתוכו כמה יצירות מעשה ידיו שלא נמצאות בתצוגה, בהן פוחלץ של בונה ותנשמת שמחזיקה בפיה עכבר. "פחלוצ'ו זו אמנות שלמה, ותורה סדורה", הוא מרצין לפתע. "היא דורשת ידע באנטומיה ופיסול, כישרון ופלטטיקה, ובעיקר דיוק רב."

בכניסה לחדר העורות מביטה בי לילית, עוף דורס לילי ממשפחת הינ" שופיים. הינשוף הוא החיה האהובה עליי, הוא מגלה, ומסביר שהסיבה טמונה בתכונות המיוחדות שלו. "לא סתם אומרים שהוא החכם בעופות", גיורא מציין, אבל זו אינה הסיבה היחידה שבגינה הוא מחבב את עוף הלי-לה הדורס. "הינשופים אצילים גם אחרי מותם, ולא מקשים על המפחלץ בעבודתו", הוא אומר בקריצה.

ניחוחות של געגוע בשדה נחמיה

הצריף הירוק בשדה נחמיה הוא בית הילדים הראשון של הקיבוץ. כשפותחים את הדלת הישנה ומביטים פנימה מתגלה פסיפס שמתפקע מרוב נוסטלגיה, ומחביא סוד שרק הסבלניים, הדקדקניים והמתרפקים על העבר יצליחו לראות.

הצריף הירוק הוא מפעל של איש אחד, שאוסף זה יותר מ-20 שנים פריטים מהעשורים הראשונים של הקיבוץ, של המדינה, שלנו. משהל'ה אנוליק הושיט יד אל העבר, ליקט אלפי פריטים נדירים, נוגעים ללב ומי-עוררי געגוע, וסידר אותם בקפידה בחדרים הקטנטנים.

משהל'ה הוא בכלל בן קיבוץ לוחמי הגטאות. הוא עבר לשדה נחמיה בע" קבות האהבה, הקים בית, ובו נולדו לו ילדיו ובגרו. כאן, לפני 20 שנה, קיבל גם תנור אפייה ישן, הפריט הראשון באוסף. הצריף בעל ארבעה חדרים, וכל אחד בעל אופי אחר: בחדר השייך לרשות העתיקות נשמרים פריטים ארכיאולוגיים שנמצאו סביב שדה נחמיה, חדר אחר מציג את חיי העשור הראשון של הקיבוץ, 1940-1950, חדר נוסף המלמד על המלאכות בקיבוץ, ובחדר האחרון תמצאו שחזור סלון של בית קיבוצי משנות השישים.

מחוץ לחדרים חולף מסדרון ארוך, אשר בו מוצגים פריטים נוספים: כלים מחדר האוכל הישן, אוסף מחדדים, אוסף מחזיקי מפתחות, מכונת כתיבה ועוד ועוד ועוד. ראשון מכולם צד את עיניי הסלון, המכונה "הסלון של נינה", ובו מכשיר רדיו שחולק לחברים, פטפון ישן ואוסף תקליטים, כורסאות, אהילים, ספרים, כוננית, כלי תפירה. והכל מונח, נגיש ומזמין, כמו תבשיל של חורף שעורבב שעות ארוכות, עשיר בתבלינים של בית וריח שאינו נגמר. אך לא הכל שייך להיסטוריה של הקיבוץ. כך, למשל, בסלון מונח לו גם גרמופון עתיק ומרשים. משהל'ה ניגש אליו בעדינות, מפעיל אותו ומספר שהוא היה שייך לחברת קיבוץ שביקשה לעזוב את המשק ואת הארץ. "היא מכרה לי אותו במחיר מציאה", הוא מחיך. "מרי-בית החפצים היו נורקים אלמלא הייתי אוסף אותם. הצריף הוא דרך להראות לנוער וללמד את הדור הצעיר על העבר המקומי, איך נוסד, מי היה כאן, מי הקים ומתי."

כשנשאל איזה דבר חביב עליו ביותר הוא אינו מתבלבל. בין אלפי הפי-

החזרו בכתבה

אתר הסליקים בכפר גלעדי
0522512915

מוזיאון בית אוסישקין
בקיבוץ דן, 046941704

מוזיאון הצריף הירוק
בשדה נחמיה, 0523217622

עוד מוזיאונים ואתרים היסטוריים על הדרך

מוזיאון האדם הקדמון, מעיין ברוך:

מציג ממצאים פרהיסטוריים מאזור עמק החולה - החל בכלי עבודה וכלה בשלדים. לצדם תמצאו אוסף אתנוגרפי מרשים מרחבי העולם ועוד.
046954628

חצר תל חי:

החצר החקלאית המפורסמת שוקמה ושוחזרה בשנת 2008 בסיוע המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, וכיום פועל בה מרכז מבקרים חדשני המציג את סיפורה באופן מרתק. ניתן להזמין סיור מודרך.
www.ugmp.co.il

046951333
www.hatser-telhai.org.il

מוזיאון הרעות - מצודת כ"ח:

מצודת כ"ח (משטרת נבי יושע) הוקמה על ידי הבריטים ב-1937, ובאביב 1948 ניטשו בשטחה שלושה קרבות מרים בין כוחות הפלמ"ח ללוחמים הערבים. בשנת 2014 נחנך המוזיאון, ובו מוצגים פריטים של לוחמים לצד תמונות היסטוריות והמחשבות מתקדמות המספרות על אירועי העבר.
046432810

הסנדלרייה - איילת השחר:

כאן פעלה סנדלריית הקיבוץ שנפתחה בשנות השלושים. היא שוחזרה בעמל רב וכיום היא שוב פעילה. ניתן לצפות בתהליך ייצור סנדלים ואף להצטרף לסדנת "סנדלר ליום אחד" ולהכין סנדלים בעצמכם.
046932387
www.sandlariya.co.il

ריטים, החדרים העמוסים וההיסטוריה הוא ניגש אל קצרה ישנה. "בגינת הזאת רחצו אותי כשהייתי קטן", הוא מספר ברגש. זו אינה פינת החן היחידה בעיניו. בכניסה לצריף תלויה אסופת תמונות של קבוצות הנוער שגדלו כאן. לאחרונה הגיעה לבקר בקיבוץ אישה כבת 80 אשר התגוררה בו בצעירותה ועזבה לצ'כיה אחרי שנתיים בלבד. כשביקרה בצריף וזהתה בהתרגשות את התמונה שלה, שריד מימים שחשבה שנשתכחו. "אנשים מתלהבים, חלק מהם אפילו דומעים."

משהל'ה ממשיך להוביל אותי בין הפריטים: סיכה ישנה עם דמוי-תו של רבין הצעיר, טלפון חוגה צהוב, ספרי ילדים שממשיכים לחיות בהוצאות מחדשות, כלי עבודה ישנים וטלוויזיה של פעם. היה ניתן לצפות שמהל'ה יחשוש לאוסף האהוב שלו, אבל בצריף הירוק אפשר לגעת בכל: לתקתק על מכונת הכתיבה, להפעיל את הגרמופון והרדיו, להתנסות בכלי העבודה. "אפשר לסמוך על אנשים", הוא אומר, ושולח אותי להרהר במפעל של קיבוצניק אחד נדיב שרוצה לחלוק כמה שיותר.